

Cijfers maatschappelijke opvang 2015

*Uitgave: Federatie Opvang, in opdracht van het ministerie van VWS
8 december 2016*

Inhoud

Inleiding en leeswijzer	4
2015: de belangrijkste 3 uitkomsten op een rij.....	5
De cliënten.....	6
Cliënt problematieken.....	8
Hulpaanbod voor nachtopvang en crisisopvang	9
Verblijfsduur.....	10
Verantwoording en wijze van berekening	11
Gebruikte bronnen voor de bepaling van het hulpaanbod	11
Bijlage: Definities van voorzieningssoorten	12
Bijlage: Leden Federatie Opvang met maatschappelijke opvang	13

Inleiding en leeswijzer

De Federatie Opvang heeft in opdracht van het ministerie van VWS gegevens in kaart gebracht over het gebruik van de maatschappelijke opvang in Nederland en het aanbod van de nacht- en crisisopvang bij de leden van de Federatie Opvang. Deze rapportage geeft zicht op de ontwikkelingen die zich op die punten voordoen. Zowel bij het aanbod, als bij het aantal gebruikers geldt dat het exacte totale beeld in Nederland niet gegeven kan worden. Dit document bevat de cijfers van de maatschappelijke opvang van leden van de Federatie Opvang, zie bijlage. Informatie over aantallen cliënten en aanbod van niet aangesloten leden is niet beschikbaar.

Bij de verzameling van de gegevens is opgevallen dat de decentralisatie het ingewikkeld maakt om eenduidige gegevens te verzamelen over de geleverde hulp. Het aanbod in de Wet Maatschappelijke Ondersteuning heeft andere namen gekregen (trajecten, arrangementen, algemene voorzieningen) en ziet er soms ook anders uit. Om een voorbeeld te geven: crisisopvang in huisjesparken of in hotels is een flexibel aanbod aan opvang geworden en niet meer te vangen in het begrip 'opvangcapaciteit' binnen de definities van het gegevensmodel die de Federatie Opvang gebruikt om de omvang van de capaciteit te duiden.

Deze rapportage is tot stand gekomen in samenwerking met het Trimbos Instituut, dat heeft gezorgd voor een onderbouwde schatting van het aantal cliënten in de Maatschappelijke Opvang bij leden van de Federatie Opvang.

In de rapportage vindt u achtereenvolgens de belangrijkste drie uitkomsten en achtergrondinformatie: aantallen cliënten per leeftijdscategorie en geslacht, een overzicht van de meest voorkomende problematieken, de omvang van de nacht- en crisisopvang capaciteit, de verblijfsduur en de verantwoording.

2015: de belangrijkste 3 uitkomsten op een rij

1. Tenminste 58.000 cliënten

In 2015 hebben tenminste 58.000 mensen een beroep gedaan op de maatschappelijke opvang bij de leden van de Federatie Opvang. In 2013 waren dat er ruim 60.000 en in 2009 nog minder dan 50.000. Het aantal hulpvragers handhaaft zich op een hoog niveau. Aannemelijk is dat het aantal van 58.000 een onderschatting is, aangezien alleen de informatie van de leden van de Federatie Opvang in deze rapportage is meegenomen¹.

2. Meer kinderen, minder jongeren

Het aantal kinderen (minderjarigen) tot en met 17 jaar is gestegen tot boven de 4000, na een eerder vrij constant tot dalend beeld vanaf 2009. De aanhoudende signalen² over dakloze (één-ouder) gezinnen en de uitbreiding van capaciteit voor opvang van dakloze gezinnen zou hier een verklaring voor kunnen vormen. Ook in de armoede onderzoeken is zijn éénouder gezinnen een groeiende groep³. Het toepassen van de kostendelersnorm draagt ook bij aan de toestroom dakloze gezinnen⁴.

In de leeftijdscategorieën vanaf 22 jaar is het aandeel vrouwen gestegen ten opzichte van eerdere jaren. Het totaal aandeel van vrouwen in de maatschappelijke opvang is stabiel gebleven op ruim 30%. Het aantal jongvolwassen vrouwen (18-22) is gedaald.

3. Stijging aantal ouderen tot staan gebracht, aantal jongeren daalt

Het aantal ouderen vanaf 51 jaar lijkt niet verder toe te nemen. Deze groep is, van alle leeftijdsgroepen, wel het sterkst gestegen sinds 2009. Bij de jongeren van 18-22 jaar is een daling te zien. Dit is een positieve ontwikkeling. Of dit te maken heeft met de sterkere focus van gemeenten op de aansluiting 18-18+ is op basis van deze gegevens niet aan te tonen en verdient nader onderzoek.

¹ Bij de Federatie Opvang zijn tenminste 13 instellingen met Maatschappelijke Opvang bekend die niet lid zijn. Het totaal aantal door gemeenten gefinancierde instellingen met Maatschappelijke Opvang is niet bekend bij de Federatie Opvang

² Uitbreiding in Haarlem dakloze gezinnen. <http://www.haarlem105.nl/opening-nieuw-onderkomen-tijdelijke-opvang-dakloze-gezinnen/content/item?10001>

Brief wethouder Rotterdam aan commissie Werk, Inkomen, Participatie en Volksgezondheid, 22 juni 2016, kenmerk 16MO05944- 16bb5331.

Rapportage Kinderombudsman Amsterdam, april-augustus 2016, <https://amsterdam.notudoc.nl/cgi-bin/showdoc.cgi?action=view/id=302588/type=pdf#search=>

Bestuursrapportage Maatschappelijke Ondersteuning Amsterdam, oktober 2016, p.8, <https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/organisatie/sociaal/onderwijs-jeugd-zorg/wegwijs-in-de-wmo/nieuws-wegwijswmo/bestuursrapportage/>

³ SCP *Armoede in kaart 2016*

http://digitaal.scp.nl/armoedeinkaart2016/armoede_bij_kinderen_en_volwassenen/

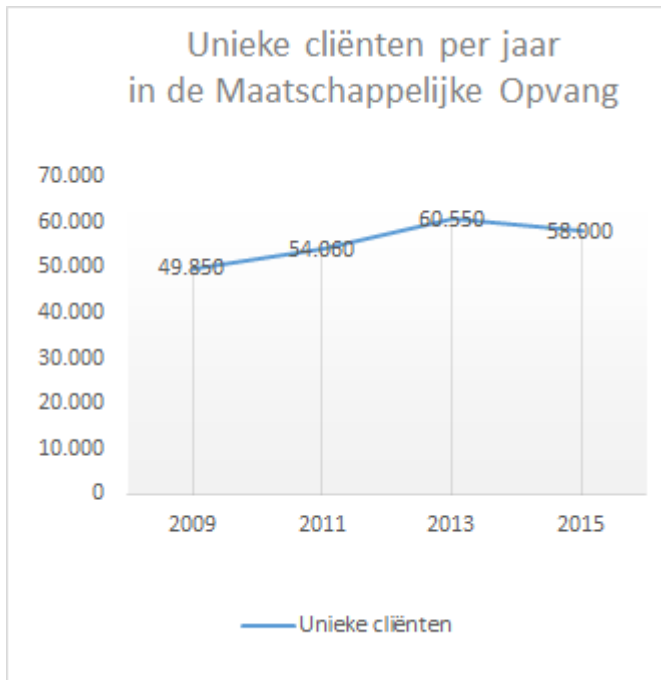
⁴ Resultaat uitvraag praktijkervaringen kostendelersnorm

https://vng.nl/files/vng/20151124_resultaat_uitvraag_praktijkervaringen_kostendelersnorm.pdf

Onderzoeksrapport 'Dwarsverbanden leggen. Een onderzoek naar crisisopvang in het informele steunnetwerk', D. Postma-Pool, Leeuwarden, juni 2014.

http://www.opvang.nl/files/Dwarsverbanden_leggen_Een_onderzoek_naar_crisisopvang_in_het_informeel_steunnetwerk.pdf

De cliënten

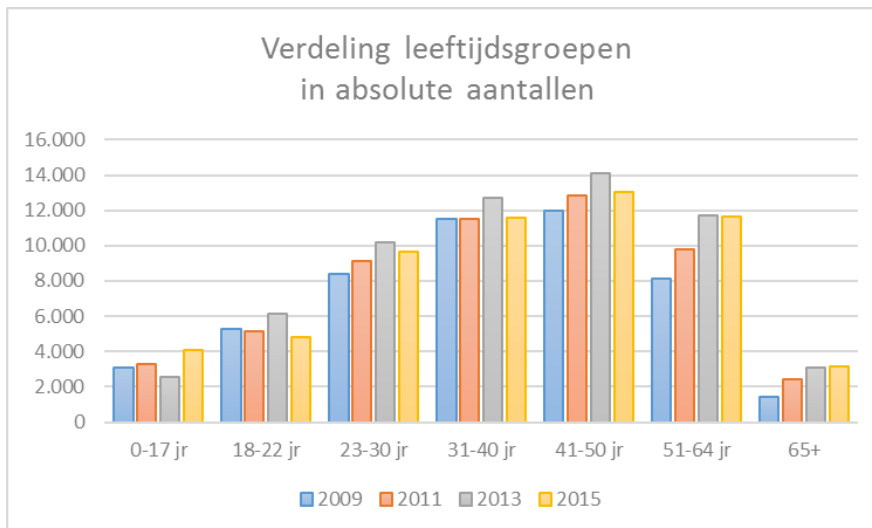

Grafiek 1

Bovenstaande grafiek laat een licht stijgende lijn zien in de afgelopen zes jaar. Voor de telling van het aantal cliënten in 2015 is gebruik gemaakt van een andere berekening dan eerdere jaren. Voorheen werd gebruik gemaakt van het aanbod van de instellingen om vanuit een respons (2009: 82%, 2011: 73%, 2013: 66%) de grootte van de groep te bepalen. Door onder andere de decentralisatie is het aanbod niet meer zo specifiek te bepalen. Doordat inkoop en verantwoording plaatsvindt in uren, dagdelen, trajecten en arrangementen is het in steeds minder gevallen mogelijk om het exacte aantal geholpen cliënten vast te stellen. Het Trimbos instituut heeft een regressiemodel ontwikkeld waarbij financiële gegevens van de instelling gebruikt worden voor het bepalen van het aantal cliënten in 2015. Veranderingen in de financieringsstromen in 2015 maken het niet mogelijk het model te testen op eerdere jaren.

De groep cliënten heeft een variëteit aan vormen van hulpverlening ontvangen, van nachtopvang en crisisopvang tot diverse vormen van begeleid wonen en ambulante begeleiding, dit laatste ook ter voorkoming van huisuitzetting. Naast deze hulpverlening voor de Maatschappelijke Opvang zijn er instellingen die ook hulp verlenen vanuit de forensische zorg, jeugd of voor de Vrouwenopvang.

Cliënten die hulpverlening ontvangen vanuit de Vrouwenopvang zijn niet opgenomen in deze cijfers. Een klein aantal cliënten van de Vrouwenopvang heeft ook hulpverlening vanuit de maatschappelijke opvang gekregen. In 2015 gaat het om ongeveer 110 cliënten.

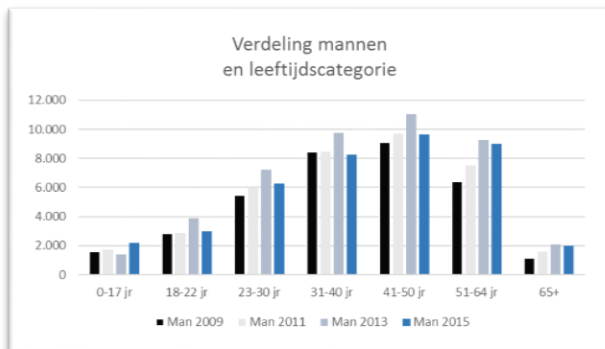

Grafiek 2

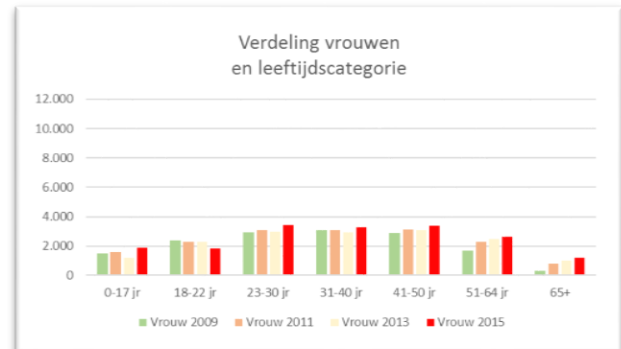
In grafiek 2 is te zien dat de groep 51 jaar en ouder vanaf 2009 relatief het meest is toegenomen. De stijging in absolute aantallen is in 2015 afgevlakt. De grootste groep in absolute termen is die tussen de 40 en de 50 jaar oud. Het aantal minderjarigen vertoont, na een eerdere daling, in 2015 een sterke stijging. De groeiende armoede onder éénoudergezinnen en daardoor een verhoogd risico op dakloosheid zou hieraan debet kunnen zijn.

Grafiek 3 en 4 geeft de aantallen weer per geslacht en leeftijdscategorie. Het valt op dat het aantal vrouwen ouder dan 22 jaar blijft stijgen.

Grafiek 3

Grafiek 4

Tabel 1 - cliënten per leeftijdscategorie per geslacht, afgerond op tientallen

		0-17 jr.	18-22 jr.	23-30 jr.	31-40 jr.	41-50 jr.	51-64 jr.	65+	Totaal
2009	Man	1.610	2.850	5.450	8.450	9.090	6.420	1.140	35010
2009	Vrouw	1.480	2.410	2.960	3.070	2.890	1.710	320	14840
2009	Totaal	3.090	5.260	8.410	11.520	11.980	8.130	1.460	49850
2011	Man	1.740	2.870	6.030	8.460	9.690	7.510	1.600	37900
2011	Vrouw	1.570	2.270	3.080	3.060	3.130	2.260	790	16160
2011	Totaal	3.310	5.140	9.110	11.520	12.820	9.770	2.390	54060
2013	Man	1.370	3.870	7.220	9.760	11.030	9.240	2.110	44600
2013	Vrouw	1.180	2.300	2.960	2.940	3.070	2.500	1.000	15950
2013	Totaal	2.550	6.170	10.180	12.700	14.100	11.740	3.110	60550
2015	Man	2.170	2.960	6.250	8.260	9.660	9.000	1.980	40280
2015	Vrouw	1.890	1.860	3.430	3.290	3.390	2.660	1.200	17720
2015	Totaal	4.060	4.820	9.680	11.550	13.050	11.660	3.180	58000

Cliënt problematieken

Instellingen registreren in een aantal gevallen problematieken van een cliënt. Meestal is er sprake van meerdere problematieken waar instelling en cliënt aan moeten werken, om succesvolle uitstroom te realiseren. Instellingen leveren ook meerdere problematieken aan per cliënt.

Grafiek 5 laat de onderlinge verhouding zien tussen de problematieken per jaar.

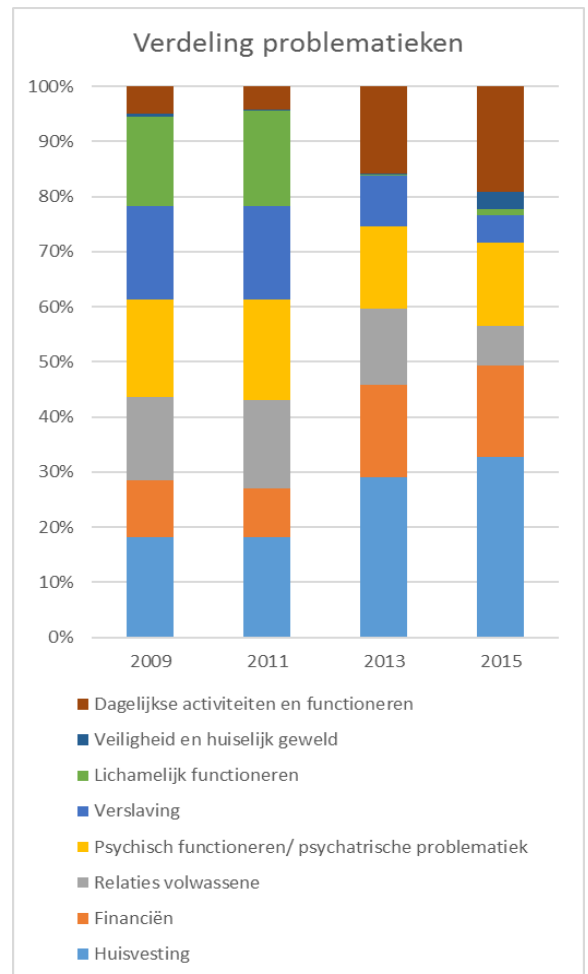
De grafiek laat vier jaren zien, 2009 (31%), 2011 (31%), 2013 (19%) en 2015 (7%). Het percentage geeft aan hoeveel procent van de cliëntpopulatie problematieken zijn opgegeven. Als instellingen de focus verschuiven naar een specifieke problematiek zal een andere problematiek in dat jaar afnemen omdat de grafiek onderlinge verhoudingen laat zien.

De respons bij dit onderdeel neemt af. Desalniettemin is de respons voldoende representatief voor deze kwetsbare groep.

Problemen met huisvesting en financiën (inkomen en schulden) zijn verder gestegen, hetgeen in lijn is met de cijfers over groeiende armoede⁵ en de kosten van huisvesting in Nederland. Verder valt op dat de problemen met dagelijkse activiteiten en functioneren zijn toegenomen.

De indruk bestaat dat de instellingen meer focus leggen op de participatie mogelijkheden van cliënten, waardoor problemen met dagelijkse activiteiten en functioneren vaker worden gescoord. Het hanteren van de zelfredzaamheidsmatrix door veel gemeenten kan hier ook een factor zijn.

Grafiek 5

⁵ SCP Armoede in kaart 2016

http://digitaal.scp.nl/armoedeinkaart2016/armoede_bij_kinderen_en_volwassenen/

Hulpaanbod voor nachtopvang en crisisopvang

Tabel 3 – aantal beschikbare plaatsen van de nachtopvang en crisisopvang

	2009	2011	2012	2015
<i>Aantal plaatsen Nachtopvang</i>	1.610	1.825	1.636	1.769
<i>Aantal plaatsen crisisopvang 24x7</i>	948	1.067	962	1.189

Tabel 3 geeft het aantal beschikbare plaatsen aan voor de nachtopvang en de crisisopvang. Cijfers over 2013 zijn niet beschikbaar, vandaar dat 2012 is opgenomen i.p.v. 2013.

De leden van de Federatie Opvang hebben in 2015 voor de nachtopvang 1.769 plaatsen beschikbaar waaronder 366 plaatsen specifiek voor de winterperiode.

De bezettingsgraad bij de nacht- en crisisopvang was in 2015 onverminderd hoog. Honderd procent bezettingsgraad is meer regel dan uitzondering in de nachtopvang. Op basis van de aangeleverde gegevens is de bezettingsgraad niet te berekenen. Van een aantal leden is bekend dat zij een maximaal aantal mensen per nacht mogen opvangen van gemeente en brandweer. In sommige gemeenten worden hulpvragers terug de straat op gestuurd, in andere gemeenten bestaan 'overloopvoorzieningen' (flexibel in te zetten capaciteit, zoals bedden in pensions of vakantiehuisjes). Deze 'overloop' is niet meegenomen.

Verblijfsduur

Het Trimbos Instituut heeft voor de jaren 2009 en 2013 gewogen gemiddelden gepubliceerd van de verblijfsduur in de maatschappelijke opvang. Vanuit de ontvangen cliëntregistratiegegevens van enkele instellingen zijn cijfers van 2015 toegevoegd voor alle vormen van begeleid wonen.

De respons was onvoldoende voor een nauwkeurige berekening bij de crisisopvang, de cijfers voor de crisisopvang in 2015 zijn daarom niet toegevoegd.

Bij begeleid wonen is geen significante stijging waarneembaar in de jaren tussen 2009 en 2015.

Tabel 4 – Verblijfsduur in dagen

	Crisisopvang		Begeleid wonen		
	2009	2013	2009	2013	2015
gewogen gemiddelde	116	71	408	381	426
aantal instellingen in de berekening	15	12	28	14	6
aantal cliënten in de berekening	2741	1463	9145	1654	4839
laagste gemiddelde per instelling	12	9	210	187	192
hoogste gemiddelde per instelling	368	127	891	908	433
standaardafwijking	111	43	157	208	89

- Gemiddelde van de instellingsgemiddelden gewogen naar het aantal cliënten van iedere instelling per type hulpverlening in dagen
- Aantal cliënten per type hulpverlening die in de berekening zijn opgenomen. Het getal geeft aan van hoeveel cliënten de Federatie Opvang informatie heeft ontvangen over begin- en einddatums van die hulpverlening.
- Laagste- en hoogste gemiddelde per instelling
- Standaarddeviatie van de instellingsgemiddelden

Verantwoording en wijze van berekening

Bij het bepalen van het totaal aantal cliënten dat gebruik heeft gemaakt van de maatschappelijke opvang, is gebruik gemaakt van de expertise en kennis van het Trimbos instituut. Vanuit die analyse is de volgende verklarende verantwoording beschreven:

De schatting van het Trimbos-instituut is als volgt tot stand gekomen:

- 16 instellingen rapporteren over 2015 in totaal 42.626 cliënten in de maatschappelijke opvang.
- Dit betreft 40.987 unieke cliënten.
- Deze instellingen rapporteren een WMO/MO-budget in 2015 van €314 miljoen.
- Er is een zeer groot verband tussen budget en cliëntenaantallen bij deze instellingen.
- Daarnaast zijn er 16 instellingen die geen cliëntenaantallen rapporteerden, maar wel een WMO/MO-budget. Dit budget was in totaal €46 miljoen.
- Op basis van de relatie tussen WMO/MO-budget en cliëntenaantallen bij de eerste 16 instellingen zijn met behulp van het WMO/MO-budget de cliëntenaantallen bij de andere 16 instellingen geschat.
- Het totaal aantal MO-clieënten op enig moment in het jaar 2015 bij de 32 instellingen wordt geschat op 58.000 cliënten. Dit cijfer is vanwege de schattingsmethode afgerond op hele duizenden. Het gaat in ieder geval om 40.987 unieke cliënten. Een ondergrens van de schatting is 47.000 cliënten.

Disclaimer

- Het Trimbos-instituut benutte de gegevens van de Federatie Opvang. Er zijn geen aanvullende checks gedaan op financiële gegevens, cliëntenaantallen en het aanbod waarop dat betrekking heeft. Ondanks het hoge verband tussen budget en cliëntenaantallen zijn er bij sommige instellingen discrepanties (relatief veel of weinig cliënten gegeven het budget). Dit is mogelijk te verklaren uit de aard van het aanbod, bijvoorbeeld een instelling met laagdrempelige opvang of ambulante hulpverlening kan relatief meer cliënten helpen dan een instelling die meer gericht is op begeleid of beschermd wonen. Bij schattingen in het vervolg is het aan te bevelen dergelijke checks wel te doen.
- Door de andere schattingsmethode moeten de trends in cliëntenaantallen ten opzichte van eerdere jaren met voorzichtigheid worden betracht⁶.
- Voor lid instellingen die noch cliëntgegevens, noch budget rapporteerden, is geen schatting van cliëntenaantallen gemaakt. De grote aanbieders met een geschat WMO budget, op basis van historische financiële gegevens, groter dan 1 miljoen euro zijn wel vertegenwoordigd in de schatting.

Gebruikte bronnen voor de bepaling van het hulpaanbod

Bij het verzamelen van het hulpaanbod voor nachtopvang en de crisisopvang heeft de FO gebruik gemaakt van de volgende bronnen:

- Opvangatlas.nl, een dienst van de Federatie Opvang waarin leden het aanbod ontsluiten via een publieke website.
- Respons van een vragenlijst over het aanbod.
- Netwerk: een belronde naar leden voor aanvullen van ontbrekende informatie over het aanbod
- Jaarverslagen en websites van leden.

⁶ Federatie Opvang: De methode kan niet getest worden op eerdere jaren doordat financieringsstromen zijn veranderd in 2015.

Bijlage: Definities van voorzieningssoorten

A. 24-uurs (crisis)opvangvoorzieningen

De kernactiviteit van 24-uurs (crisis)opvangvoorzieningen is het bieden van tijdelijk verblijf, gekoppeld aan zorgverlening, (psychosociale) begeleiding en crisisinterventie, aan personen in een bedreigende of acute crisissituatie.

Hoofddoelen van hulpverlening zijn het wegnemen van de crisis en het op weg helpen naar een geschikte vervolgsituatie. Het onderscheidende kenmerk binnen deze woonvoorziening is de korte verblijfsduur (gemiddeld verblijf korter dan 3 maanden).

De doelgroep bestaat uit dakloze mannen en vrouwen (multiprobleem: relationele, financiële, verslavings- en/of psychiatrische problematiek), met of zonder kinderen.

Voor de opvang van gezinnen hebben instellingen vaak speciale voorzieningen beschikbaar⁷.

B. Nachtopvangvoorziening

Het karakter van deze opvangvoorziening is laagdrempelig. Deze voorziening heeft een beperkte openstelling en is niet 24 uur per dag beschikbaar. De hulpvragers beschikken niet altijd over een eigen kamer, meestal gaat het om een bed in slaapzalen. De gemiddelde verblijfsduur is relatief kort: een kort aantal aaneensluitende nachten, eventueel vaker gedurende een jaar.

De doelgroep bestaat uit dakloze mannen en vrouwen (multiprobleem), die geen gebruik maken van de overige 24-uurs voorzieningen. Opvang van kinderen in dit type voorziening is niet gewenst.

C. Alle vormen van Begeleid wonen of Woonbegeleiding

Begeleid wonen heeft als hoofdfunctie woonbegeleiding, waarbij de cliënt zelfstandige of onzelfstandige woonruimte in gebruik krijgt van een instelling voor maatschappelijke opvang.

Bij de ambulante woonbegeleiding huurt de cliënt direct van een woningcorporatie en krijgt hij/zij begeleiding bij het wonen vanuit de maatschappelijke opvang.

De doelgroep bestaat uit alleenstaanden of gezinnen die dakloos zijn geweest of dit dreigen te worden en (nog) niet in staat zijn volledig zelfstandig te wonen/ leven.

⁷ Gezinnen in de Maatschappelijke Opvang. Uitgave van het Trimbos instituut, 2015.
<https://assets.trimbos.nl/docs/1576a960-a07a-481f-9aee-b72df1107bf7.pdf>

Bijlage: Leden Federatie Opvang met maatschappelijke opvang.

In deze bijlage zijn de namen opgenomen van de leden van de Federatie Opvang met aanbod voor de maatschappelijke opvang. Het gaat hier om 34 instellingen. Bij de berekening van het aantal cliënten in de Maatschappelijke Opvang is gebruik gemaakt van informatie van 32 instellingen.

Stichting Algemeen Opvangcentrum Purmerend	Stichting Centrum voor Dienstverlening Rotterdam
Stichting Dagopvang Utrecht - Catharijnehuis	Stichting De Binnenvest Leiden
Stichting De Hoop ggz Dordrecht	Stichting DnoDoen Alkmaar Hoorn Den Helder
Stichting Elckerlyc Vlaardingen	Stichting Emergis sector MO Zeeland
Stichting Flexus Jeugdplein Rotterdam	Stichting Het Kopland Groningen
Stichting Humanitas Onder Dak Twente	Stichting HVO-RIBW Querido Amsterdam Haarlem
Stichting Iriszorg Gelderland Flevoland	Kessler Stichting Den Haag
Stichting Kwintes Utrecht, Flevoland, Zuid Holland	Leger des Heils Welzijns- en Gezondheidszorg
Stichting Lelie Zorggroep	Stichting LEVANTOgroep Zuid Limburg
Stichting LIMOR	Stichting Moveoo Maatschappelijke Opvang Venlo
Stichting NEOS Eindhoven	Stichting Onder Eén Dak Maassluis
Stichting Ontmoeting	Stichting Oudezijds 100 Amsterdam
Samenwerkingsverband Exodus Nederland	SMO Breda
SMO Helmond	SMO 's-Hertogenbosch
Stichting Timon - Tikvah Woonbegeleiding	Stichting Traverse, M.O. Midden-Brabant
Stichting De Tussenvoorziening Utrecht	Stichting Verdihuis, Oss
Stichting Volksbond Amsterdam	Stichting Zienn, Friesland